

Megépül a széphalmi Magyar Nyelv Múzeuma

A magyar nyelv hete idei országos megnyitójával egy időben felemelő ünnepség részesei lehettünk a Sátoraljaújhelyhez tartozó Széphalmon: sor került egy különleges múzeumépítés jelképes első kapavágására. A szemerkélő eső sem tudta elriasztani az érdeklődőket, akik meghallgatták az énekkar számait és Faludy Györgynek Óda a magyar nyelvhez című költeményét, utána pedig az ünnepi szónokokat: dr. Ódor Ferencet, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei közgyűlés elnökét, dr. Veres László megyei múzeumigazgatót, Fehér Józsefet, a Kazinczy Ferenc Társaság elnökét és Radványi György Ybl-díjas építésmérnököt, az új múzeumépület tervezőjét. Sokan vették azután kezükbe az ásót, a kapát vagy a gereblyét, hogy cselekvő részesei legyenek az építkezésnek. Tették jelképes volt, hiszen a hatalmas munkagépek már napok óta ásták az alapárkokat, folyt a betonozás; Kazinczy egykori gyümölcsöskertjében hamarosan emelkedni fognak a falak. A kezdeményezők örömét az sem rontja immár, hogy 13 esztendő telt el az ötlet nyilvános megfogalmazása és hat év az alapkö letétele óta, hiszen az építők vállalták, hogy egy esztendő alatt elkészülnek a munkával. Gazdasági nehézségekkel, tőkehiánnyal küszködő korokban szinte páratlan ez a kultúránkat gyarapító beruházás. A Tokaj-hegyaljai kistáj önkormányzatainak közös erőfeszítésével dolgozták ki az Összefogással Tokaj Világörökségéért elnevezésű programot, amelynek egyik pontja a széphalmi új épületegyüttes létrehozása, s amelyhez az Európai Unió 400 millió forintos támogatást ítélt meg. A késedelmes kezds miatt azonban ma ez az összeg kevés a terv megvalósításához, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei közgyűlés további 300 millió forinttal járul hozzá a költségekhez.

1994. március 19-én, a Kazinczy Ferenc Társaság közgyűlésén mondta el javaslatait Pásztor Emil, az egri főiskola tanára – mások ötletét is felhasználva – egy széphalmi magyar nyelvtörténeti múzeum létesítéséről. Elmondta, hogy évente rengetegen látogatnak el egyénileg és csoportokban Magyarország minden részéből Kazinczy széphalmi sírjához és a közelében lévő emlékesarnokba, érkeznek látogatók az ország határain kívülről is. Hozzátette: „Széphalom vonzását tovább növelné, ha itt valósulna meg egy előadóteremmel is rendelkező országos múzeum, a magyar nyelv országosan egyedülálló múzeuma”. Elgondolásait még abban az évben közzétette a Kazinczy Ferenc Társaság Széphalom című évkönyvének 6. kötetében, majd 1995-ben a Magyar Nyelvőrben. Tervezete szerint ez a múzeum a magyar nyelv több mint ezeréves történetét mutatná be időrendben: nyelvmemlékeinket, kódexeinket, nyelvtankönyveinket, szótárainkat, szakfolyóiratainkat, jeles íróink kézírásait, a nyelvtudósok arcképeit.

A kezdeményezésnek figyelemre méltó visszhangja támadt. Javaslatokkal, ajánlásokkal, pártfogó nyilatkozattal segítette elő a múzeum tématervének kidolgozását a nyelvészek közül Balázs Géza, Bencédy József, Benkő Loránd, Bolla Kálmán, Deme László, Graf Rezső, Grétsy László, Kiss Jenő, Nyirkos István, Ruzsiczky Éva, Szathmári István, Wacha Imre, az irodalomtörténészek részéről Busa Margit, Kovács Sándor Iván, Maróti István, Nemeskürty István, Praznovszky Mihály, a néprajzos Dankó Imre, a történész Veres László, Kárpáti László művészettörténész, Kazinczy Ferenc mérnök, az író egyenes ági leszármazottja, Pál Mihály szobrászművész, Csete Ildikó textilművész, Szabó Magda író. Megnyilatkozásaik nyomán egyre határozottabban körvonalazódtak az új múzeum célkitűzései, tartalmi kérdései, meg tudtuk fogalmazni az új intézmény küldetését,

működésének jellemzőit. Kétségtelen, hogy anyanyelvünk múzeuma tágítani fogja az élmény- és ismeretszerzés alkalmait, amennyiben otthont ad – a Kazinczy életútját és életművét szemléltető, az író egykori dolgozósobájára helyén emelt emléksarnok tárlata mellett – egy tágabb kiállítási területnek, az egyéni elmélyedést szolgáló foglalkoztató helynek, a vendéglátó térnek, egy korszerűen berendezett előadó-, illetve konferenciateremnek, amely a látogató csoportok befogadása mellett helyet adhatna nyelvtudományi rendezvényeknek és az Édes anyanyelvünk középiskolai országos nyelvhasználati verseny díjkiosztó ünnepségének is. A széphalmi nyelv-múzeum emellett a maga gyűjteményeivel és infrastruktúrájával alkalmas műhelye lehet a tudományos kutatómunkának.

A széphalmi Magyar Nyelv Múzeuma a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei múzeumi szervezet egyik intézménye lesz, amely a közvetlen igazgatást tekintve a sátoraljaújhelyi Kazinczy Ferenc múzeumhoz kapcsolódik. Küldetése az, hogy a hely adottságait a *genius loci* kisugárzását is hasznosítva a magyar nemzeti műveltség egyik alapértékét, az anyanyelvi kultúrát közvetítse a látogatókhoz. A múzeum regionális betagozottsága ellenére a maga gyűjtőkörében általános tematikájú közgyűjtemény, amely a magyarul beszélő közösségek teljes körére kiterjeszti érdeklődését az ország határain belül és kívül. Feladata lenne, hogy összegyűjtse, bemutassa és – kutatási programjának keretein belül – feldolgozza a magyar nyelv történeti útját, a nyelvhasználati formákat, a nyelvtudomány eredményeit, a nyelvek és nyelvváltozatok egymásra hatását. Közösségi és egyéni programokat kínál az érdeklődő közönség és kiemelten a diákság, az iskolai csoportok számára az anyanyelvi ismeretek elmélyítése, a nyelvhasználat fejlesztése érdekében. Rendezvények, konferenciák szervezésével járul hozzá az anyanyelvi műveltség terjesztéséhez, a tapasztalatcsere, a továbbképzés fórumait biztosítja a szakembereknek. Ajánlásokat tesz a szabadidő kulturált eltöltéséhez, tartalmas szórakozáshoz az országjáró csoportoknak, a kirándulóknak. A széphalmi Kazinczy-emlékhely a természeti-táji adottságok, a sírkert, az emléksarnok, az új múzeumi létesítmény együttesével egyben a környezetkultúra egyik gyarapító helye, amely a maga komplexitásában hat a látogatóra. Az alapítók szándéka szerint ez a múzeum sokat segíthet az iskolai osztályok anyanyelvi nevelésében, mivel sajátos eszközeivel kiegészíti az iskolák magyar nyelvi nevelő-oktató munkáját.

A magyar nyelv múzeumának létrehozása és működtetése nemzeti érdek és feladat, hiszen a magyar nyelv az egész világ magyarságának közös tulajdona: őseinké, a miénk, az utódainké. A magyar nyelv múzeuma tehát nemzeti múltunk és jelenünk nyelvi kincsestárának bemutatásával hasznosan szolgálhatja anyanyelvünk, nemzeti művelődésünk, nemzeti emelkedésünk ügyét. Ugyanakkor szemlélteti azt is, miképp kerültünk és kerülünk kölcsönhatással járó folyamatokba a történelmünk során velünk együtt élő, nyelvi hatásokat is közvetítő más közösségekkel; s hogy hol a helye a magyarnak a nyelvek családjában, Európa népeinek soknyelvű világában. Széphalom nyelvhátáron fekszik, s amikor Kazinczy példáját követve felmutatjuk a magunk nyelvének jellemzőit, gazdagságát, szépségét, nem becsüljük le a másként beszélők anyanyelvi kultúráját, keressük a különbségek és hasonlóságok történeti és strukturális jegyeit, a nyelvi egymásra hatás jelenségeit, miközben tiszteletben tartjuk mások nyelvi tudatát. Édesanyánk nyelvének, közös nemzeti kincsünknek, az édes anyanyelvnek a megbecsülése mellett feladata ennek a múzeumnak, hogy vizsgálja és szemléltesse a magyarsággal együtt élő nemzetiségeknek, a szomszédos országok etnikai csoportjainak, valamint az Új Világba került honfitársaink nyelvváltásának nyelvi jellemzőit a sajátos kulturális értékek elismerésével.

Amikor az intézményt múzeumnak nevezzük, nem a magyar nyelvet kívánjuk konzerválni, egzotikus gyűjteményként mutogatni, hanem azokra az alapfunkciókra utalunk, amelyek a többi közgyűjteményhez hasonló irányt szabnak meg számára: a kiállítóhelyi szerep mellett saját gyűjteményeket alakít ki, gondoz és gyarapít, emellett kutatási és közművelődési feladatokat vállal. Mint minden múzeum, ez is értékeknek a megőrző helye. Továbbra is törekednie kell a Kazinczy Ferenc életére és munkásságára vonatkozó dokumentumok gyűjtésére, ezen túl azonban gyűjtőkörébe tartoznak még a következők: írott dokumentumok a nyelvtörténet különböző korszakaiból, magyar nyelvű alkotóktól (kéziratok, könyvek, nyelvtudósok könyvtári hagyatéka); hangzó anyagok a magyar nyelv-

változatok tanulmányozására és szemléltetésére, illetve híres magyarok, alkotók, a szép magyar beszéd kiváló művelőinek megszólalásaiból; a magyar nyelvvel foglalkozó alapművek, kézikönyvek, folyóiratok; a magyarországi többnyelvűség dokumentumai; a zempléni és abaúji régió (hazai és szlovákiai) helyismereti irodalma, továbbá az adattár a múzeum munkatársainak és külső kutatóinak gyűjtéséből.

A Magyar Nyelv Múzeumában folyó tudományos kutatás irányai természetesen az intézmény alapfeladataival függnek össze. Az épületben szakkönyvtár, adattár, elektronikus médiatár, raktár, irodai infrastruktúra, továbbá szálláslehetőség áll majd a kutatók rendelkezésére. A múzeum szakalkalmazottai mellett tehát külső kutatók fogadására is van lehetőség. Az intézmény a magyar nyelvtudomány különböző témaköreiből pályázatokat ír ki, s a pályázati témák kidolgozásához, illetve ösztöndíjasok vagy doktorjelöltek fogadására kutatóbázisként szolgál.

A múzeum kiemelt közművelődési feladata a programszervezés. Hatókörük szerint a múzeumi programok szólhatnak egyénekhez, illetve készülhetnek csoportok számára. Az egyéni foglalkozások válfajaiként az intézmény kínálata a multimédiás eszközökre (beleértve a világhálózathoz való hozzáférést) és a könyvtarra épül; lehetőséget teremt a számítógépes adatbázis használatára, interaktív tanulási, ismeretbővítő programok alkalmazására, egyéni tudásprobára, anyaggyűjtésre (dolgozathoz, előadáshoz). A csoportos foglalkozásokat elsősorban iskolai osztályoknak ajánlhatja a múzeum, felnőtt látogatócsoportok is igénybe vehetik azonban e szolgáltatások valamelyikét. Ilyen az előadás a magyar nyelvvel kapcsolatos témákról (nyelvtörténet; a nyelv rendszere, szókincse, hangállománya; a nyelvhasználat szintjei és társadalmi-területi változatai; retorika; stilisztika; nyelvhelyesség és nyelvművelés; helyesírás; beszédművelés; stb.); továbbá a széphalmi emlékhelyről, Kazinczyról, a régió történelmi, irodalmi és nyelvi hagyományairól, a természeti és a szellemi környezet védelméről; vetélkedő a magyar nyelv ismeretköreinek és főként használatának különböző témáiból; nyelvi játékokban való részvétel; szerkesztett irodalmi műsorok megtekintése, videofilmek bemutatása.

A megvalósítandó múzeum állandó kiállítása időrendben mutatná be a magyar nyelv történetét, adna képet táji tagozódásáról, mai változatairól. Szöveges táblák, térképek szemléltetnék benne nyelvünk eredetét, rokonságát, fejlődési korszakait. Egységes stílusú, könnyen érthető és szemléletes bevezető, összekötő és magyarázó szövegek foglalhatják egységbe a teljes kiállított anyagot. A különböző korszakok és témakörök között klasszikusaink felnagyított idézetei, vallomásai jelenhetnek meg az anyanyelvről. Kiállíthatók a nagy nyelvtudósok arcképei, főbb műveikkel a 16. századtól napjainkig.

Térképen mutathatjuk be, hogy a Kárpát-medencében hol éltek, hol élnek magyarok. Hogy Trianon előtt mi volt a helyzet, azt jól szemlélteti Teleki Pál térképe, amely az 1910. évi népszámlálás alapján rögzítette a magyar és más nemzetek, nemzetiségek lakta területeket, érzékelteti a népsűrűséget is. Egy tablón azt is vázoljuk, hogy a ma élő 14–15 milliónyi magyar anyanyelvű egyén lakóhelye hogyan oszlik meg a nagyvilágban. A mai magyar nyelvjárásokat egyrészt térképen, másrészt hangfelvételekkel, a jellemző sajtóságok tablón való kiemelésével mutathatjuk be.

Leghíresebb nyelvműveinket eredetiben nem lehet idehozni, de a tablókön megjelenhetnek a belőlük kinagyított színes másolatok. Így lehet közel hozni a látogatókhoz a Tihanyi apátság alapítólevelének, Anonymus krónikájának latin szövegbeli magyar szavait, azután a Halotti beszéd és könyörgés, az Ómagyar Mária-siralom már összefüggő magyar szövegét, amelyek Árpád-házi királyaink korának magyar nyelvét őrzik. A múzeumnak érzékeltetnie kell, hogy legtöbb írónk és költőnk a magyar nyelven is művelője volt, így Balassi Bálint, Rimay János, Zrínyi Miklós, Szenci Molnár Albert, Bethlen Miklós, Pázmány Péter, Mikes Kelemen, Kazinczy Ferenc, Versegly Ferenc, Csokonai Vitéz Mihály, Vörösmarty Mihály, Czuczor Gergely, Petőfi Sándor, Arany János, Jókai Mór, Ady Endre, Kosztolányi Dezső, Móricz Zsigmond, Németh László, Illyés Gyula, Weöres Sándor és mások. Mellettük ott a helyük azoknak a törekvéseknek, amelyek a magyarországi többnyelvűség példái: Zrínyi Pétertől Vitkovics Mihályon, Hviezdoslav-Országh Pálon át a német (szász), görög és zsidó vonatkozásokig. Helyük van a kiállításon az anyanyelvteremtő és nyelvápoló erőfe-

szítéseknek, mozgalmaknak. A magyar nyelvfejlődés bemutatása során érzékeltetni kell azt a tágabb nyelvi környezetet, amelyben a változások lezajlanak, tehát a hivatalos latin és német nyelv határait és a magyarországi más ajkú népcsoportok nyelvi öntudatosodását egyaránt. Így segítheti elő a bemutatás a hazai nyelvkérdés koronként igen bonyolult kérdéskörének megértését. Hatásosan szemléltethető, miképp válik a magyar nyelv alkalmassá arra, hogy a világirodalom nagyjait befogadja. Nem térhet ki az anyag a legújabb idők kihívásai elől sem; a globalizáció nyelvi következményei, a világháló és a számítógép kora főbb jellemzőivel megjelenik az állandó kiállítás végén.

A Magyar Nyelv Múzeuma külön tereket biztosít alkalmi kiállítások rendezésére, illetve kisebb tudományos konferenciák, kiegészítő programok szervezésére. Ehhez rendelkezik a megfelelő infrastruktúrával és vendéglátó térrel. Az emlékcarnok Kazinczy-kiállítása és a magyar nyelv történeti útját bemutató állandó kiállítás mellett a többféle térszerkezet kialakítását lehetővé tevő előadóterem, illetve az ovális kisterem kínál lehetőséget friss, alkalmi, időszaki programokra. Ilyen eseményekre természetesen a parkban, szabadtéren is sor kerülhet. Az intézmény egyrészt küldetéséből fakadóan, másrészt a térség idegenforgalmát élénkítő konferenciaturizmus szolgálatában munkaterv szerint s előzetes megállapodás alapján rendezvényeknek ad otthont. Ezek főbb típusai: időszaki kiállítások a magyar nyelvtörténet egy-egy eseménye, jelentős szereplője tiszteletére, az állandó kiállítás anyagát kiegészítő tematikus tárlat (pl. a Biblia magyarul), illetve képzőművészeti kiállítás (pl. jeles könyvillusztrációk).

Hangversenyek, irodalmi estek, matinék számára is van hely, amelyek célja az emlékhely és a múzeum lehetőségeinek propagálása, vonzásának erősítése; előzetesen meghirdetett műsorterv alapján (kamaramuzsika, szólókoncert, énekkari bemutató), alkalmi irodalmi műsor (versmondók, irodalmi színpadok bemutatkozása). Tudományos konferenciák, kulturális találkozók szervezhetők az intézmény profiljának megfelelő témakörökben éves programterv alapján; az igényekhez igazodóan alkalmanként szervezhetők idegenvezetéssel vagy anélkül kiegészítő programok: séta a parkban, a természeti értékek megfigyelésével, a magyar alkotók panteonjának megtekintése, tájékozódás a nyelvcsaládok ligetében. A múzeum saját parkolót, büfét, emléktárgyakat árusító boltot tart fenn.

A Magyar Nyelv Múzeuma mind kiállításainak összeállítása, mind programjainak megszervezése során tervszerűen együttműködik a rokon profilú közintézményekkel, szakmai egyesületekkel. A Magyar Nyelv Múzeuma támaszkodni kíván az egyének és intézmények (gazdasági társaságok) szponzori támogatására. Nemcsak a működési feltételek biztosításához igényli a hozzájárulásokat, hanem az intézmény és környezete teljes kiépítéséhez, bővítéséhez is. A halhatatlanok csarnoka számára például felajánlások, adományok útján kívánjuk az évek során a szoborportrék, illetve reliefek megalkotásának anyagi fedezetét biztosítani.

A múzeum keresi a kapcsolódás lehetőségeit az ENSZ és az Európa Tanács szakosított szervezeteinek programjaihoz egyrészt a magyar nyelvi kultúra megismertetése, másrészt a nemzetek és kultúrák közötti együttműködés céljából.

Kováts Dániel